

УДК 657.3.011.56:334:389(477)"2022-"

ORGANIZATIONAL ASPECTS OF ENSURING THE ACCOUNTING PROCESS AT THE ENTERPRISE UNDER THE CONDITIONS OF THE STATE OF MARTIAL**ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБЛІКОВОГО ПРОЦЕСУ НА ПІДПРИЄМСТВІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Kazakova V.I. / Казакова В.І.

ph. d / к.е.н.

ORCID: 0009-0001-1309-6721

Pandazi A.V. / Пандазі А.В.

ORCID: 0000-0001-6273-5625

Фаховий коледж «Універсум» Київського столичного університету імені Бориса Грінченка,
Київ, Л. Каденюка, 16, 02094

Applied College «Universum» Borys Grinchenko Kyiv metropolitan university,
Kyiv, L. Kadeniuka, 16, 02094

Анотація. Повномасштабне вторгнення спричинило різкі зміни зовнішніх факторів функціонування вітчизняних підприємств. У роботі розглянуто організаційні аспекти забезпечення облікового процесу на підприємстві та їх вплив на діяльність в умовах воєнного стану. Окреслено ключові елементи системи організаційного забезпечення облікового процесу на підприємстві та особливості їх прояву під час дії воєнного стану, охарактеризовано і узагальнено особливості ведення обліку. Проаналізовано нормативно-правову базу, що регулює обліковий процес підприємства під час війни. Зазначено важливість адаптації облікової системи підприємства до роботи в умовах війни і необхідність використання сучасних технологій для забезпечення ефективності та системності здійснення облікового процесу.

Ключові слова: організація обліку, обліковий процес, організаційні умови, організація облікового процесу, система організаційного забезпечення облікового процесу.

Вступ

Нині факт суттєвого негативного впливу повномасштабного російського вторгнення на господарську діяльність вітчизняних підприємств є незаперечним. Серед широкого кола аспектів окремої уваги потребує і організація облікового процесу, ефективність якої забезпечить безперервність ведення обліку та достовірність фінансової звітності для прийняття управлінських рішень як внутрішніми, так і зовнішніми користувачами облікової інформації.

Попри воєнний стан, принцип безперервності ведення бухгалтерського обліку залишається актуальним. Регулярний облік, навіть за умови обмеженої господарської діяльності, забезпечує оперативний контроль за активами, власним капіталом, зобов'язаннями, доходами, витратами і фінансовими результатами діяльності підприємства. Відкладання ведення обліку може призвести до накопичення необлікованих операцій, що ускладнить подальший аналіз фінансового стану та потребуватиме значних витрат на відновлення облікового процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій економічній літературі питання організації обліку досліджували: М.Т. Білуха,

Ф.Ф. Бутинець, С.Ф. Голов, В.П. Завгородній, М.В. Кужельний, В.С. Лень, Н.М. Малюга, В.М. Пархоменко, М.С. Пушкар, В.В. Сопко та ін., які сформувавши теоретико-методологічне підґрунтя для подальших розробок. Більшість зазначених науковців приділяли також увагу дослідженню проблем організації облікового процесу.

Як відмічає М. Клименко [4], Торгово-промислова палата України підтвердила, що стан війни з 24 лютого 2022 року [13] до його офіційного закінчення, є надзвичайним, невідворотним, тобто форс-мажорним. Отже, безумовно негативний вплив повномасштабного вторгнення спричинив виникнення нових викликів, системність яких досі вивчається і потребує окремої уваги.

Метою дослідження є систематизація ключових організаційних аспектів забезпечення облікового процесу в умовах воєнного стану та мінімізація їх негативного впливу на діяльність підприємства.

Виклад основного матеріалу. Не дивлячись на значну увагу, приділену дослідженню проблем теоретичного, методологічного і практичного змісту облікового процесу, серед науковців досі відсутня однозначність трактування поняття «обліковий процес». Діюча законодавчо-нормативна база з питань обліку також не сприяє вирішенню даної проблеми – визначення поняття «обліковий процес» теж не наводиться.

Цікаве, на наш погляд, трактування поняття наводить колектив науковців, [15], розглядаючи поняття «процес» як розвиток, динаміку, зміни і вказуючи на необхідність розглядати облік як процес в двох площинах: просторовій і часовій. Таким чином, обліковий процес – це послідовна зміна стану обліку в просторі й часі, а організація облікового процесу передбачає найбільш раціональне співвідношення у просторі й часі праці обліковця з матеріально-технічними елементами облікового процесу задля досягнення цілей обліку [15].

Значна кількість вітчизняних науковців дотримуються думки, що обліковий процес лежить в основі організації обліку [1, с. 182; 6, с. 40], яка є «системою умов та елементів побудови облікового процесу з метою отримання достовірної та своєчасної інформації про господарську діяльність підприємства» [6, с. 40].

Слушним, на нашу думку, є твердження С.О. Левицької та І.А. Юхименко-Назарук про те, що «ефективною вважають організацію обліку, що дає можливість отримати інформацію для успішного виконання поставлених адміністративних завдань при найменших затратах засобів і праці» [5, с. 203]. При цьому, варто, також зазначити, що інформація про фінансовий стан та результати діяльності підприємства має бути повною, правдивою і неупередженою [8].

Згідно Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [8] питання організації бухгалтерського обліку на підприємстві належать до компетенції його власника (власників) або уповноваженого органу (посадової особи) відповідно до законодавства та установчих документів.

На думку Т.В. Дідоренко, в широкому розумінні об'єктом організації бухгалтерського обліку є система бухгалтерського обліку, процес її формування

та забезпечення функціонування. У вузькому розумінні об'єктами організації бухгалтерського обліку є структура бухгалтерського обліку та обліковий процес [3].

Якщо зважати на те, що процес забезпечення обліку передбачає здійснення організаційних заходів, пов'язаних з інформаційним, нормативно-правовим, методичним, процедурним, кадровим, організаційно-технічним та іншим забезпеченням бухгалтерського обліку [3], можна сформулювати основні ключові елементи системи організаційного забезпечення облікового процесу на підприємстві (рисунком 1).

Рисунок 1 - Ключові елементи системи організаційного забезпечення облікового процесу на підприємстві

Розроблено авторами на основі [3]

Наведені на рисунку 1 ключові елементи системи організаційного забезпечення облікового процесу потребують уточнення з точки зору викликів воєнного часу (таблиця 1).

Таблиця 1 - Особливості прояву ключових елементів системи організаційного забезпечення облікового процесу в умовах воєнного стану

№ з/п	Елемент системи	Складові елементу системи	Характеристика
	Організаційна структура	концентрація (централізація / децентралізація) обліку	різка зміна факторів зовнішнього середовища, зниження обсягів господарської діяльності, евакуація підприємств у безпечніші регіони
		взаємозамінюваність працівників і перерозподіл обов'язків	зниження обсягів виробництва, масова евакуація жінок працездатного віку за межі країни і мобілізація працездатних чоловіків
	Нормативно-правова база	внесення змін і доповнень до законодавчо-нормативних актів	необхідність залучення додаткових ресурсів для покриття потреб воєнного і цивільного характеру бюджетів усіх рівнів

Інформаційні технології	посилення ролі хмарних технологій	відсутність можливості перебування працівника на робочому місці, робота віддалено
	підвищення рівня автоматизації облікових процесів	підвищення ризику виникнення помилок, необхідність прискорення обробки облікових даних
	посилення потреби у захисті інформації	збільшення кількості кібернетичних атак, шахрайських дій
Документальне забезпечення	документообіг	збільшення обсягів електронного документування і зменшення паперового
	збереження документів	відсутність можливості безпечного зберігання електронних і паперових документів
	відновлення документації	втрата або пошкодження документації внаслідок бойових дій чи окупації
Кадрове забезпечення	підвищення кваліфікації	тренінги, семінари, вебінари
	психологічна підтримка	перебування працівників у стресовому стані, тривожні розлади; необхідність реабілітації працівників, що брали участь у бойових діях
	мотивація і оплата праці	зниження мотивації і можливості матеріального заохочення працівників, зниження розмірів заробітної плати
Комунікації	обмін інформацією між підрозділами підприємства	зниження рівня оперативності інформування працівників щодо змін у роботі підприємства
	обмін інформацією між зовнішніми учасниками і підприємством	ускладнення можливостей обміну інформацією між банківськими установами, податковими і митними органами, покупцями і постачальниками тощо
Контроль	внутрішній і зовнішній моніторинг	необхідність проведення внутрішніх і зовнішніх (аудиторських) перевірок, виявлення і усунення помилок, виявлених під час ведення обліку

Розроблено авторами на основі рисунку 1

Систематизувавши результати останніх досліджень вітчизняних науковців і практиків [2; 4; 7; 14; 16] можна сформулювати наступні особливості ведення обліку в умовах воєнного стану:

- ✓ максимально оперативна адаптація до змін зовнішнього середовища: готовність до змін у законодавстві щодо питань бізнесу;
- ✓ значне зростання ризиків: розрив бізнес-зв'язків; втрата даних (електронних і паперових); шахрайство; кібератаки;
- ✓ складність залучення фахівців-обліковців: масовий виїзд працівників за кордон; внутрішнє переміщення. Працівники, які залишили територію бойових дій, але мають можливість виконувати свої трудові обов'язки віддалено, можуть продовжувати працювати за попередніми умовами оплати праці. В такому випадку роботодавцеві буде достатньо видати наказ про переведення працівника на дистанційну (надомну) форму роботи. З метою контролю в такому наказі також доречно одразу врегулювати всі умови віддаленої роботи [7].
- ✓ необхідність переходу на робочий графік у форматі онлайн: низький рівень вміння працювати з хмарними сервісами та спеціалізованими програмними продуктами;
- ✓ складний психологічний стан працівників: небезпека повітряних тривог і обстрілів усієї території України; емоційне і психологічне виснаження;
- ✓ ускладнення процесу оформлення і обміну первинними документами, особливо у паперовій формі; втрата документів;
- ✓ зниження матеріально-технічного забезпечення: зміни складу об'єктів обліку; вибуття активів внаслідок воєнних дій, окупації та інших воєнних дій; складність оцінки активів; перебої енергопостачання та зв'язку; зниження інфраструктури.

Окремо варто відмітити переформатування взаємозв'язків держави і бізнесу. З лютого 2022 р. розроблено і ухвалено низку законодавчо-нормативних актів, які не лише сприяли підтримці бізнесу, але й значним чином змінили умови організації облікового процесу і ведення обліку:

– Закон України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» від 03.03.2022 №2115-IX [12] – допускається відстрочка подання звітності, не застосовується адміністративна та/або кримінальна відповідальність за неподання чи несвоєчасне подання звітності та/або певних видів документів;

– Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану» від 03.03.2022 р. № 2118-IX [10];

– Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» від 17.03.2022 р. № 2120-IX [11].

– Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей податкового контролю та адміністрування податків, зборів та єдиного внеску під час дії воєнного, надзвичайного стану» від 12.05.2022 №2260-IX [9];

На перший погляд має місце спрощення облікового процесу, але детальніші дослідження вказують на те, що в обліковців з'являються нові виклики, зокрема необхідність організації обліку операцій:

- військово-технічної, фінансової, гуманітарної допомоги;
- добровільного передавання або відчуження коштів, товарів, у т.ч. підакцизних, надання послуг на користь Збройних Сил України та підрозділів територіальної оборони, без попереднього або наступного відшкодування їх вартості, не вважаються операціями з реалізації для цілей оподаткування;
- відшкодування вартості пального, витраченого при наданні послуг з перевезення для забезпечення потреб Збройних Сил України та підрозділів територіальної оборони, не включається до складу оподаткованого доходу фізичних осіб, які надають такі послуги;
- врахування в складі витрат у повному обсязі коштів та майна, що передається Збройним Силам України та іншим підрозділам [10].

Висновки

Отже, створення ефективної системи організаційних умов облікового процесу в умовах воєнного стану є складним, але необхідним завданням для забезпечення безперервності діяльності підприємства та достовірності фінансової звітності. З огляду на існуючі обставини, не варто вести мову про повне усунення негативного впливу війни на господарську діяльність підприємств. Підприємства практично не можуть впливати на зміни факторів зовнішнього середовища, але здатні вжити заходів для максимально швидкої адаптації до умов, що склалися. З огляду на це, можна сформулювати низку ключових рекомендацій для покращення організації облікового процесу в умовах воєнного стану:

- 1) індивідуальний підхід: врахування специфіки і особливостей господарської діяльності кожного підприємства при розробці системи організаційних умов облікового процесу;
- 2) готовність до змін: оперативна розробка і впровадження заходів адаптації облікової системи до зміни зовнішнього і внутрішнього середовища функціонування;
- 3) фахова співпраця: залучення досвідчених фахівців-обліковців та аудиторів для консультацій та допомоги у вирішенні складних питань.

Література:

1. Бочуля Т.В., Савицька Н.Л. Актуалізація облікового процесу: вплив технологій та інтелекту // Фінанси, облік і аудит. – 2014. – Вип. 1(23). – С. 179-194.
2. Воєнний стан: корисна інформація для бухгалтера. URL : <https://ips.ligazakon.net/document/situation-doc/SB100047>
3. Дідоренко Т.В. Логічна структура системи бухгалтерського обліку // Ефективна економіка. – 2015. – №10. URL : http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/10_2015/79.pdf
4. Клименко М. Бухгалтерській облік під час війни: що буде зі звітністю та як оптимізувати податки // Юридична Газета Online. 2022. URL : <https://yur->

gazeta.com/publications/practice/podatкова-praktika/buhgalterskiy-oblik-pid-chas-viyni-shcho-bude-zi-zvitnistyu-ta-yak-optimizuvati-podatki.html

5. Левицька С.О., Юхименко-Назарук І.А. Організація облікового процесу: критерії ефективності, практика впровадження // Фінансова система України : Наукові записки. Серія “Економіка”. – 2010. – Вип. 15. – С.202-210.

6. Організація бухгалтерського обліку : підруч. для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів / за ред. проф. Ф. Ф. Бутинця. – 3-є вид., доп. і перероб. – Житомир: ПП «Рута», 2002. – 592 с.

7. Патута М., Шматковська Т. Особливості бухгалтерського обліку в умовах воєнного стану в Україні // Галицький економічний вісник. – 2022. – № 4(77). – С. 53-63.

8. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 №996-XIV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>

9. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей податкового адміністрування податків, зборів та єдиного внеску під час дії воєнного, надзвичайного стану : Закон України від 12.05.2022 №2260-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2260-20#Text>

10. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану: Закон України від 03.03.2022 р. № 2118-IX. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2118-20#Text>

11. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 №2120-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>

12. Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни : Закон України від 03.03.2022 №2115-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2115-20#Text>

13. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 №389-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19>

14. Сербін Д. Під час війни втрачено первинні документи: порядок дій // Юридична Газета Online. 2024. URL : <https://yur-gazeta.com/publications/practice/podatкова-praktika/pid-chas-viyni-vtracheno-pervinni-dokumenty-poryadok-diy.html>

15. Труш Ю.Т., Король Г.О., Потрус Н.П. Організація обліку. Ч. 1. Основи організації обліку : навч. посіб. – Дніпропетровськ: НМетАУ, 2015. – 69 с.

16. Шульган О.М., Свічкарь Н.М. Організація бухгалтерського обліку та оподаткування в органах місцевого самоврядування під час воєнного стану Підприємництво та інновації. – 2023. – №29. – С. 140-146.

Abstract. The full-scale invasion was the impetus for a sharp change in the external factors of the functioning of domestic enterprises. The work examines the organizational aspects of ensuring the accounting process at the enterprise and their impact on activities under martial law. Despite the martial law, the principle of continuity of accounting remains relevant. This proves that in the

conditions of martial law, new legislative acts are adopted, which ensure the functioning of the accounting process at the enterprise. The purpose of the article is to systematize the key organizational aspects of ensuring the accounting process in the conditions of martial law and to minimize their negative impact on the company's activities. In the article, the authors explore the definition of the concept of "accounting process". The key elements of the system of organizational support of the accounting process at the enterprise were considered and they were characterized from the point of view of the martial law. The peculiarities of record keeping in the conditions of martial law were formed and characterized. The legal framework that regulates the accounting process of the enterprise has been analyzed. The article emphasizes the importance of adapting the company's accounting system to new conditions and using modern technologies to ensure its efficiency and reliability.

Key words: *organization of accounting, accounting process, organizational conditions, organization of work process, system of organizational process support*

Стаття відправлена: 26.10.2024 р.

© Казакова В.І., Пандазі А.В.